

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE
"HISTORISCHE VERENIGING SOEST"

VAN ZOYS TOT SOEST / 27e jaargang nummer 3

Foto omslag: Grote Melm voor de boerderij van Van Roomen. (zomer 1921)
Op het Jaagpad staat Cornelia (Kee) Van Roomen van Hofslot, rechts naast haar,
haar dochter Anna van Roomen (later gehuwd met Arie van de Breemer)
Zittend Willem van Roomen en links de meid Aal Huurdeman.

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980.

Bestuur:

Voorzitter	: W.P. de Kam, Emmalaan 3 wim.de.kam@wolmail.nl	(035-5880048)
Secretaris	: J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a johhilh@wanadoo.nl	(035-6018639)
Penningmeester	: P.Kuijpers, Nassaulaan 8 pkuijpers@12move.nl	(035-6013060)
Overige leden	: R.P. van Dorresteyn, Kolonieweg 6a r.v.dorresteyn@planet.nl	(035-6030234)
	J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a johhilh@wanadoo.nl	(035-6018639)
	R.H. Kruiswijk, Specht 17 kruiswyk@wanadoo.nl	(035-6011084)
	Mevr. J.M. van de Poll, Reigerpad 54 jmvdpoll@tiscali.nl	(035-6017065)
	W. Routers, Cimbaal 19 routers@wanadoo.nl	(035-6010169)
	F. Stokhof de Jong, Korte Kerkstraat 1 stokhof-dejong@planet.nl	(035-6090833)
	P. v.d. Weij, P.C. Hooftlaan 34 petervanderweij@tiscali.nl	(035-6015779)

Redactiecommissie	: J.E.J. Hilhorst, W.P. de Kam, W.C.J.M. Peters
Redactie-adres	: Plasweg 57a, telefoon: 035 - 6018639 E-Mail: johhilh@wanadoo.nl
Homepage	: www.hvsoest.nl

Omslag	: W. Routers
Grafische verzorging	: Drukkerij Practicum BV, Torenstraat 22a, Soest

Alle rechten voorbehouden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

DE VOORZITTER AAN HET WOORD

Wim de Kam

Terugblikken en vooruitkijken

Terugkijkend naar 2006 was een hoogtepunt voor het Museum Oud Soest de manifestatie van levende geschiedenis op 3 en 4 juni ter gelegenheid van het 100 jarig bestaan van de VVV.

Duizenden bezoekers bezochten deze manifestatie.

Ter gelegenheid van dat 100 jarig bestaan was door de HVS ook een themanummer uitgebracht met als titel *'Het moest leuk toeven zijn in Soest'*. En dat was niet de enige publicatie over een stukje geschiedenis. In mei kwam met medewerking van o.a. de HVS uit het door de Rotaryclub Baarn-Soest uitgegeven boek: *Soest, Baarn en Eemnes, schetsen uit de geschiedenis van drie Eemlandse gemeenten*.

En zeer recent verscheen het boek over de monumenten in Soest.

Een ander hoogtepunt in het afgelopen jaar was het project 'Historische verhalen' voor de groepen 7 en 8 van de basisscholen in Soest. De mooiste verhalen van de leerlingen zijn ook in een boekwerkje opgenomen.

Er zijn nog al wat mensen bij wie het lezen van historische publicaties of het bezichtigen van oude voorwerpen, foto's of platen nostalgische herinneringen oproept.

Hoewel de term 'nostalgie' dateert uit 1688 is de emotie die daarmee wordt aangeduid veel ouder. Het is een complexe emotie, die zo blijkt uit recent sociaal-psychologisch onderzoek, overwegend positieve gevolgen heeft voor het humeur van mensen en gevoelens van sociale verbondenheid versterkt omdat de emotie meestal betrekking heeft op episodes die gaan over jezelf in relatie tot anderen.. Eén van de onderzoekers merkte op: "Wij zijn de enige diersoort die zich bewust is van de tijd en daardoor van de eigen dood, maar we zijn ook de enige diersoort die zichzelf kan troosten door aan het verleden te denken. Niet omdat vroeger alles beter was, maar omdat het mogelijk is om de goede dingen uit het verleden koesterend dichtbij te houden en er nog een keer van te genieten".

Als HVS en Stichting Oud Soest willen we graag een bijna therapeutisch te duiden bijdrage blijven verlenen aan de ontwikkeling van nostalgische gevoelens met de aangeven positieve gevolgen.

Wij willen dat echter doen in het besef dat ook een bindend toekomstperspectief

bevorderlijk is voor sociale cohesie en een gevoel van welbevinden. Daarom gaan we aan het werk met nieuwe projecten want aandacht voor geschiedenis kan alleen gedijen als daar steeds weer opnieuw gestalte aan wordt gegeven. We hebben uw steun en interesse daarbij nodig en hopen die ook in 2007 te ervaren.

Ik wens u namens het bestuur prettige kerstdagen en een goede jaarwisseling. Tot ziens op de klitsavond op 9 januari 2007.

DE PASTOOR VAN SOEST TIJDENS DE REFORMATIE 1557-1601

Jos G.M. Hilhorst

Inleiding

Over de pastoor van Soest in de jaren van de Reformatie in de provincie Utrecht is voldoende bekend om hem met een korte levensschets te gedenken. De belangrijkste bronnen voor de kennis van een aantal feiten uit zijn leven zijn de schepregisters van Soest en het archief van het bisdom Utrecht.

Hierna volgt eerst een korte uiteenzetting over de bediening van de parochie in Soest in de jaren 1550-1557. Daarna wordt ingegaan op een aantal feiten over de pastoor in de periode na 1557 tot het begin van de ongeregelheden in verband met de opstand tegen Filips II en de Reformatie. Tot slot wordt nagegaan wie het herdersambt te Soest in de jaren 1580 tot 1601 vervulde.

De situatie in Soest

De voor 1375 gebouwde oude kerk van Soest was een zogenaamde buurkerk. Dit houdt in dat de burens deze zelf hebben gebouwd en moesten onderhouden, onder leiding van kerkmeesters. De pastoors werden echter voorgedragen

door de Utrechtse Sint-Paulusabdij, waarna de benoeming door de bisschop volgde. De abdij stelde ook een stuk grond in Soest ter beschikking van de pastoor die daarvoor een zeer lage pacht moest betalen. De betaling van die pacht was daarom in wezen de erkenning door de pastoor dat de abdij de eigenaar van die grond was. Aan het begin van de vijftiende eeuw was het beneficium van de pastoor nog een halve hoeve groot, maar in de zestiende eeuw was een deel daarvan verdwenen. Een benoeming in de parochie van Soest was dus financieel niet aantrekkelijk. Daarnaast waren er kennelijk andere problemen die in de jaren vijftig van de zestiende eeuw een rol speelden bij de benoeming van een pastoor in Soest.

Dat blijkt wel uit het aantal mutaties. In 1551 trad pastoor Arnold de Fijne af nadat was vastgesteld dat hij in concubinaat leefde en werd Simon van Scorel benoemd¹, maar al in 1553 deed Simon zijn ambt over aan Hendrik van Havickbeecks². Deze kon zijn inkomen

¹ K. Heeringa: Rekeningen van het Bisdom Utrecht 1378-1573, Utrecht 1932, dl II:184 en 198. Simon was een zoon van de bekende schilder Jan van Scorel.

² Heeringa II: 209.

uit de Soester parochie aanvullen met dat uit een vicarie in de Utrechtse Sint-Janskerk³. Niettemin was hij al voor 1557 vervangen, want toen droeg de Sint-Paulusabdij Evert van Barnevelt voor als opvolger van Hendrik Boucamp die ontslag had genomen⁴. Toen Evert niet werd benoemd, presenteerde de abdij Godefridus Nicolai, dat wil zeggen, Govert Klaaszn. Hij kreeg de aanstelling wel.

Pastoor Govert Klaaszn

Uit de over Govert Klaaszn bewaarde gegevens blijkt dat hij bij zijn benoeming in de parochie van Soest omstreeks 28 jaar oud was. Hij was dus nog niet zo lang afgestudeerd en had voordien waarschijnlijk als kapelaan gewerkt. Hij was niet erg bemiddeld, zoals uit het volgende blijkt. De voor hem bestemde pastorie was ruim 50 jaar oud want het is bekend⁵ dat er een nieuwe pastorie tussen 1496 en 1509 was gebouwd. Daarin heeft Govert acht jaar gewoond., maar in 1565 was het gebouw zo sterk vervallen, dat hij het nodig vond een huis te kopen. Hij had

daarvoor schijnbaar niet de benodigde contanten, want hij moest voor het Soester gerecht plechtig beloven dat hij zijn twee voor deze aankoop aangestelde borgen schadeloos zou stellen als zij in de problemen mochten komen⁶.

Vermoedelijk kon Govert het huis in de Kerkebuurt kopen omdat hij omstreeks die tijd een erfenis had ontvangen. Zijn inkomen bleef echter laag, want het blijkt in 1567 dat hij zich ook met de schapenteelt was gaan bezighouden. Voor dat doel had hij op de brink een schaapskooi gebouwd, iets dat niet zonder meer was toegestaan. De brink was gemeenschappelijk bezit van de Soester buren en werd beheerd door de buurmeesters. Er kwam dus een klacht tegen hem die voor het gerecht en de gemene buren moest worden besproken. Het optreden van de pastoor tijdens die vergadering leverde hem de uitspraak op dat de schaapskooi zou mogen blijven staan tot zijn overlijden⁷. Deze uitspraak volgde op het jaar waarin de beeldenstorm plaats vond en de berichten uit Utrecht over deze gebeurtenis moeten ook in Soest grote indruk

³ Heeringa II: 335

⁴ Het Utrechts Archief [HUA], C.A. van Kalveen *Inventaris van het Archief van de S.Paulusabdij te Utrecht*, Utrecht 1993 [PAU] nr 34-1: fo 38.

⁵ Jan H.M. Hilhorst en Jos G.M. Hilhorst, *Soest, Hees en De Birkt van de achtste tot de zeventiende eeuw*, Hilversum, 2001: 239.

⁶ HUA, D.T. Koen, *Inventaris van de archivalia afkomstig van de dorpsgerichten in de provincie Utrecht*, Utrecht 1985 [DG] 1899: fo 142v.

⁷ DG 1899: fo 136v.

hebben gemaakt. De Amersfoortse en Soester kerken waren weliswaar gespaard, maar daarover zal Govert zich wel zorgen hebben gemaakt. Hij zal ook hebben vernomen dat er in Utrecht, waar veel mensen de Reformatie waren toegedaan, een groot aantal van hen door de Bloedraad die Alva had ingesteld werd veroordeeld. De komst van Alva bracht ook mee dat het gewoonterecht van Soest moest worden opgetekend. In de eerste versie van dit stuk, dat uit 1569 stamt, staat onder meer dat de kerk te lage inkomsten had en dat het dak lekte. Het ging dus economisch slecht in Soest.

Toen in 1573 een vendel Spaanse troepen in Soest werd gelegerd was de pastoor betrokken bij het tot stand komen van de regeling die de voor de troepen te vervullen vervoersdiensten op eerlijke wijze toedeelde. Hij was meer dan eens aanwezig bij het maken van afspraken over de zorg voor wezen⁸. Ook trad hij op als een der *keersluyden ende vrede makers* bij het voorkomen van een vete die het gevolg had kunnen zijn van de moord door een Amersfoorter op een Soester buur⁹.

Uit het betrekken van de pastoor bij de genoemde taken blijkt wel dat Govert Klaaszn veel waardering ondervond bij zijn parochianen.

Reformatie in Soest

In 1579 was Amersfoort door de Hervormingsgezinden ingenomen en stelde de prins van Oranje een nieuw stadsbestuur aan. Ofschoon veel burgers van de stad tegen de Reformatie gekant waren sloot de stad zich in hetzelfde jaar aan bij de Unie van Utrecht. Vervolgens verboden de Staten van Utrecht in 1580 het houden van Rooms-katholieke erediensten. Ook trokken zij het benoemingsrecht van pastoors aan zich. Het gevolg van een en ander was ondermeer dat de felste Amersfoortse hervormers zich gingen bemoeien met de kerkelijke toestanden op het omringende platteland. Zo kwamen zij op Kerstavond 1580 ook in de Isseltse kapel en de kerk van Soest, waar zij een aantal beelden kapotsloegen. Toen in 1905 de kerk van Soest werd gerestaureerd kwam in de toren de schuilplaats tevoorschijn waarin de beelden uit de kerk waren verstopt. Omdat een aantal daarvan was beschadigd moet dit na Kerstmis 1580 zijn gebeurd. Ongetwijfeld heeft pastoor Govert Klaaszn daarbij geholpen.

Waarschijnlijk heeft de pastoor zich in eerste instantie aan het door de Staten van Utrecht afgekondigde verbod gehouden door zich op zondagen tot prediken te beperken, zonder zich daar-

⁸ onder meer: DG 1899: fo 122 en 123, dd 14 nov. 1575.

⁹ DG 1900: deel 1584: fo 15.

bij negatief uit te laten over de Reformatie. Hij wordt in 1582 immers genoemd op een lijst van pastoors in het Sticht aan wie het prediken niet was verboden¹⁰. Hij heeft zich dus weten te handhaven, want ook in 1584 wordt hij nog pastoor genoemd. In 1585 schijnt aan zijn positie een eind te zijn gekomen, want dan wordt Bruno Jacobszn door de Staten van Utrecht benoemd tot bedienaar van de kerk van Soest¹¹. Bruno Jacobszn was monnik geweest in het klooster Mariënburg van de Brigitten in Soest. Dat klooster lag in 1585 verlaten omdat de zusters en monniken daaruit waren verwijderd in verband met het Amersfoortse plan om het af te breken en de stenen te gebruiken voor de versterking van de stadsmuren. Zijn benoeming schijnt te betekenen dat hij tot de Reformatie was overgegaan, maar uit het vervolg van de geschiedenis lijkt het tegendeel te volgen. In augustus 1587 werd namelijk Christiaan van Lennip aangesteld als predikant te Soest¹², waaruit blijkt dat men niet over hem tevreden was. Van Lennips verblijf in Soest was echter van zeer korte duur, want al in oktober 1588 werd hem door de kerkmeesters van Soest gezegd dat hij uit

zijn ambt was ontslagen. Samen met de schout van Soest legde hij daarover de volgende dag een verklaring af bij de Amersfoortse magistraat. Daaruit blijkt dat de schout getuige was geweest van een gesprek tussen Bruno Jacobszn en twee kerkmeesters uit Soest in een Amersfoorts logement. Bruno zou hen hebben gezegd Christiaan te ontslaan. Toen zij dat de dag daarop ook deden zeiden de kerkmeesters tegen de predikant dat zij tot het ontslag waren aangespoord door Hubert Meinszn Hilhorst, die toen een der buurmeesters was, en die hen zou hebben gezegd dat hij daartoe bevel had gekregen van enkele Statenleden. Nadat Van Lennip inderdaad naar Amersfoort was verhuisd ging Bruno weer aan het werk in Soest. Het wordt niet duidelijk of hij daarbij werd geholpen door Govert Klaaszn. Zoals zal blijken woonde Govert echter nog steeds in Soest. In juli 1593 kwam een door de Staten van Utrecht aangestelde commissie in Soest, die een gesprek had met Bruno Jacobszn, waarin deze onder meer zei dat hij al acht jaar in Soest stond. De commissie rapporteerde onder meer dat Bruno *gans onervaren is in de Religie en verlangt ontslagen te worden*¹³. Dit

¹⁰ S. Muller Fzn, Het verbod van den Katholieken godsdienst in de Provincie Utrecht in 1581, Nederlands Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, deel 11:97-102.

¹¹ Archief voor de Geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht, [AA] deel II: 27.

¹² C. Dekker, *Inventaris van de Archieven van de Hervormde Kerk te Soest*, Utrecht, HUA 1966: 1.

¹³ AA II: 27-28.

laatste gebeurde tamelijk prompt, want al op 13 juni 1594 werd hij door Theodorus Antony Viëtor vervangen. Aan diens werk in Soest kwam snel een einde want in 1597 werd Viëtor wegens overspel ontslagen¹⁴. Volgens Dekker werd hij opgevolgd door Govert Klaaszn¹⁵. Govert was toen omstreeks 68 jaar oud, een voor die tijd vergevorderde leeftijd. Hij had zijn taak weer opgenomen, want in een door hem afgelegde verklaring uit 1596 over een door hem gesloten huwelijk zegt hij van zichzelf dat hij dat dit was gebeurd in de tijd dat hij nog pastoor was¹⁶, wat inhoudt dat hij in 1596 dat ambt niet vervulde.

Hij heeft zijn werk volgehouden tot 1602. Hij werd toen vervangen door Albert Janszn van Schagen.

Slot

Govert Klaaszn was vermoedelijk een boerenzoon die op vrij jonge leeftijd benoemd werd op de onaantrekkelijke post van pastoor te Soest. Het dorp was verarmd door twee bezoeken van de Gelderse veldheer Maarten van Rossum (in 1528 en 1543) en werd na het begin van de opstand extra belast door de legering van Spaanse troepen

en hun aanhang. De armoede van het dorp blijkt ook uit het feit dat de burens niet in staat waren de gelden bijeen te brengen voor het repareren van het lekkende kerkdak.

De pastorie was bij zijn aankomst in 1557 een uitgewoond gebouw wat hem er toe bracht een huis in de kerkbuurt te kopen. Zijn inkomen als pastoor was zo laag dat hij overging tot het houden van schapen. Hij was kennelijk wel gezien bij de burens van Soest, want hij werd meermaals betrokken bij belangrijke beslissingen.

Zijn rol na de afkondiging van de Reformatie was vermoedelijk nogal passief. Op zondagen beperkte hij zich tot prediken. In deze moeilijke jaren werd hij vermoedelijk bijgestaan door Bruno Jacobszn.

¹⁴ J. Reitsma en S.D. van Veen, *Acta der Provinciale en Particuliere Synoden*, 6 dln, Groningen 1897, IV: 71.

¹⁵ Dekker: aangehaalde werk

¹⁶ DG 1899: fo 6.

ALS DE DEURWAARDER VOOR DE DEUR STAAT...

Joop Piekema

Notulen vergadering B&W van 27 januari 1880

Wordt benoemd tot Ambtenaar belast met de beteekening van stukken betreffende de vervolging ter invordering van belastingen ten behoeve der gemeente geheven wordende de heer: Jean Jaques Corneille Marie Eschauchier, Deurwaarder der directe belastingen te Baarn op eene jaarwedde van vijftientig gulden, die geacht wordt te zijn ingegaan den 1 Januarij 1880.

Ingekomen stuk nr 141 - 15 mei 1880

(Aan) Den Heer Burgemeester der gemeente Soest

Baarn, 12 mei 1880

Edelachtbare heer,

Hoogst aangenaam was het mij kort geleden door Uedelachtbare en verdere Heeren Leden van den Raad te worden aangesteld als ambtenaar tot het beteekenen van stukken inzake belastingen betreffende de gemeente Soest.

Heden echter bij het doen der beschrijving van de personele belasting, bij een der HH leden genaamd G.C. Klooters komende, en aan den ingang van de deur staande, de linkerhand beladen met eene zware portefeuille met beschrijving biljetten, in mijne regterhand mijn hoed en wandelstok, werd mij door genoemde Heer op eenen hoogen toon gelast eerst mijn cigar uit den mond te nemen. Ik heb echter wel zooveel opvoeding genoten Edelachtbare Heer dat ik dit uit mijn eigen zoude hebben gedaan, doch met 2 volle handen was mij zulks onmogelijk dit zoo spoedig te kunnen doen - de toon echter welke den Heer aansloeg stootte mij tegen de borst, reden waarom ik niet onmiddellijk aan ZEa bevel voldeed, waarop genoemde Heer Klooters mij begon uit te schelden voor buffel en mij gelastte buiten de deur te gaan staan onder uiting van de navolgende beledigende woorden: "gaat buiten de deur staan buffel, daar hoor je", onder verdere bedreigingen dat ZEa mij als deurwaarder van de gemeente wel zou weten te vinden enz enz.

Ten einde dus voor het vervolg voor verdere zulke onaangename ontmoetingen met dien Heer gevrijwaard te zijn, wenschte ik gaarne weder op een onafhankelijk

standplaats te staan, en heb ik de eer Uedelachtbare als Hoofd van het bestuur te verzoeken mij van mijne betrekking als deurwaarder van de gemeente Soest te willen ontheffen.

J. Eschauchier

Deurwaarder van 's Rijks Belastingen

Notulen vergadering B&W van 18 mei 1880

Wordt gelezen eene missieve van den Deurwaarder der directe belastingen te Baarn d.d. 12 Mei j.l. houdende om daarbij aangevoede redenen ontheffing van de betrekking als Ambtenaar belast met de beteekening van stukken betreffende de vervolging ter invordering van belasting ten behoeve dezer gemeente.

Besluit:

Dienovereenkomstig genoemden Deurwaarder eervol ontslag te verleen en als Ambtenaar belast met de beteekening van stukken als bovenomschreven met ingang van 1 Junij e.k.

Opmerkingen samensteller

Gerardus Cornelis Klooters, geboren 25 juni 1815 te Amsterdam, en wethouder in Soest van 14 maart 1872 tot 7 juni 1888, was tevens lid van het College van Zetters voor 's Rijks directe belastingen in de gemeente Soest. Een dergelijk college had o.a. de taak om de aanslagen voor de grondbelasting vast te stellen. Klooters had zich in 1865, komende uit Princenhage, in Soest gevestigd aan het adres Langeind A 58 later vernummerd in A 77, en zal niet onbemiddeld zijn geweest. Een beroep, anders dan wethouder, oefende hij hier niet uit. Voorts blijkt uit diverse stukken dat Klooters in de gemeente Soest nogal wat onroerend goed bezat. Zo liet hij in 1879 twee woonhuizen bouwen in 't Hart, kadastraal bekend onder sectienummer H 1341 ged. Een aanslag grondbelasting heeft hij waarschijnlijk niet kunnen ontlopen. Lig daar de reden voor zijn emotionele uitbarsting?

BRONNEN:

- ARCHIEF GEMEENTE SOEST 1812-1928:
NOTULEN VAN DE VERGADERINGEN VAN
BURGEMEESTER EN WETHOUDERS 1876-
1881 (INV.NR 2);
- INGEKOMEN STUKKEN 1880 (INV.NR 138);

- STATEN MET OPGAVEN BETREFFENDE
ONTGINNING VAN WOESTE GRONDEN EN
BEBOUWING VAN PERCELEN, 1874-1884
(INV.NR 601);
- BEVOLKINGSREGISTERS;
- KADASTRALE LEGGERS

PASTOOR RADEMAKER (1795 - 1872), DEEL 14

Jan Menne

In het vorige deel (13) hebben we gezien hoe de eenvoudige en spontane pastoor Rademaker uit het povere Soesterberg aan het kortste eind trekt in de tweestrijd om die 4 meest lucratieve zondagen van het jaar in het Kamp te Soesterberg, nota bene gelegen binnen zijn eigen parochiegrenzen, pastoor te mogen zijn. Pastoor Steenhoff krijgt bij de kersverse Aartsbisschop J. Zwijsen de voorkeur boven pastoor Rademaker om op de zondagen 21 en 28 augustus, 4 en 11 september 1853 pastoor te zijn voor de R.K. militairen, die ook hun zondagsplichten in het Kamp dienen te vervullen.

Koning Willem III

Aartsbisschop Zwijsen mocht dan wel Steenhoff hebben aangewezen, het was kennelijk toch nog wel even wennen voor velen, vooral voor de niet-katholieken, aan dat herstel der bisschoppelijke hiërarchie. De Koning en zijn officieren zijn nog niet zo ver. Zij blijven erbij dat Rademaker hun man is. En het moet gezegd, pastoor Rademaker laat zich deze aangelegenheid ook een beetje aanleunen. Hij schrijft, dat de deken van Amersfoort alsook de pastoor Steenhoff *"moesten bekennen, dat alles door mij geschieden moest, zooals de Deken dan ook gulweg bekend had (maar dan was past. Steenhoff een ondergeschikte van mij en dat was erg, maar het kon toch niet anders)". 1)*

Rademaker gaat uitgebreid in op deze voor hem preciaire situatie, zeker als dan ook nog majoor Baron Von Motz

hem komt zeggen, dat *"ik en niemand anders het mandaat ter betaling tekenen moest. Dat was waarlijk hard voor iemand die zich voor Pastoor der Kamp wilde gehouden hebben. Dan wil ik er geen halven cent van hebben, voegde hij daarop toe, terwijl ik hem bemerkte, dat daar hij de H.M is nog doen moest, zich daarover niet verder verontrusten moest, wijl deze zaak van lateren zorg ware. Gaat gerust op mijne verzekering en komt dan hier ontbijten. Zoo gezegd, zoo gedaan! Hij kwam ook wel tevreden terug".*

Steeds weer blijkt echter hoe graag ook Rademaker de Koning en de zijnen ten dienste wil blijven, maar daarin wordt hij afgeremd door de bisschop, die hij moet gehoorzamen. Nog op zondag 21 augustus 1853 vraagt hij dan ook heel slim aan de bisschop - alsof hij van Steenhoff al wat geleerd heeft - of hij

toch ter audiëntie bij de Koning kan gaan, als de Koning audiëntie mocht geven. Daags erna, als ware het emailen al uitgevonden, zo snel, schrijft de bisschop hem al op 22 augustus 1853 als volgt terug:

"Eerwaarde Heer Pastoor, Op het punt zijnde om naar Grave te vertrekken om in dezelfde omstreken het H. Sacrament des Vormsels toe te dienen ontvang ik Uw en brief van den 21 Aug. j.l. Ik haast mij Uw te berigten, dat wanneer de Koning audiëntie geeft Uw Z.M. behoort te complimenteren. Ik geloof, dat het zeer goed zoude wezen, indien dat door den Deken vergezeld van Uw en nog eene paar geestelijken geschiedde. Ik had gaarne gezien, dat Uw het antwoord van den Generaal aan mij had medegedeeld. Ik zal dit nog verwachten. Ik ben met eerbied UwE. ootm. Dienaar/was get./ Aartsbisschop van Utrecht. P.S. gelieft den Majoor von Motz van mij te groeten".

Opgelucht maakt pastoor Rademaker onder deze brief de aantekening dat de bisschop geen woord over pastoor Steenhoff schrijft!

Pastoor Steenhoff

De eerste 2 zondagen overleeft pastoor Steenhoff in het kamp zonder problemen. De 3^e zondag, 4 september 1853, gaat het echter toch nog mis. Rademaker: "Nu kwam dan die groote

zaak aan, welke in den lande zulke groote ruchtbaarheid verkregen heeft". Wat is namelijk het geval? De uitnodigingskaart van de Koning, bedoeld voor pastoor Rademaker, komt in handen van pastoor Steenhoff, die daar zelf gebruik van maakt.

"Z(ijne) M(ajesteit) wilde reeds aan tafel zijne afwezigheid afkeuren, door zich met Dominé Bos druk te onderhouden, zonder pastoor Steenhoff een enkel woord toe te voegen, maar in plaats daarvan van tijd tot tijd eenen grimmigen blik, volgens getuigenis van past. Steenhoff zelfs op den pastoor te werpen. Hadde den Oud-professor dit nu maar als een teeken aangezien en opgenomen om zich na de tafel spoedig uit de voeten te maken, maar men behoort bij de wetenschappen vooral ook de ondervinding en menschenkennis te bezitten. Pastoor (Steenhoff) ging niet spoedig heen, bleef tot den laatste toe en wilde Z.M. afzonderlijk nog met de gebeurtenis van dien dag feliciteeren, waarop Z.M. hem al daadelijk niet innemend vraagde: Wie zijt gij? als wilde de koning vragen: Hoe hebt gij hier ongenoodigd durven komen en op het antwoord wie zijt gij, met nog Forscher stem wie zijt gij? als wilde de koning vragen in welke kwaliteit zijt gij hier gekomen. Als nu de pastoor van zich had kunnen verkrijgen om te zeggen: Ik heb voor den pastoor van Soesterberg heden morgen de godsdienstoefening hier in het Kamp

gehouden en meende in zijne plaats ter Uwer Majesteit maaltijd te mogen komen, dan had alles waarschijnlijk wel afgeloopen; maar toen past. Steenhoff begon te zeggen, dat hij te Rome gestu- deerd had en professor te Warmond geweest was, scheen Z.M al het voor- gaande om een dienstdoenden priester voor het Kamp te verkrijgen, zich te her- inneren, en werd volgens de verzekering van pastoor Steenhoff, zoo kwaad, dat hij op zijnen degen sloeg, als wilde Z.M. den pastoor bedreigen. Zoodat ik aan anderen overlaat te oordeelen aan welke zijde het regt ware". 1)

"Intusschen zat ik tot 9 ure des avonds nog op pastoor Steenhoff te wachten, toen hij reeds lang te huis was, vree- zende dar ZWEw. eene ongeluk zoude overkomen zijn, vermits er dien dag alhier zulk eene zamenloop van men- schen was, zooals nog nooit iemand gezien had, daar de straat van des mor- gens vroeg met menschen als bezaaid was, en ik van de kerk tot de school toe, ongeveer 40 roeden, in de dertig rijtui- gen, die achter elkaar en naast elkaar reden, tellen kon, en door de tol aan het Huis Terheijden dien dag drie en dertig honderd, 3300, rijtuigen gepasserd waren, zonder die er bij te rekenen wel- ken van den kant van Arnhem met de spoorwagens over Zeijst, van Amsterdam en elders over Soest, over Amersfoort en nog al de andere wegen eene schrikbarende menigte werd aan- gebracht, daarbij waren de gemoederen

in hooge mate gaande gemaakt, en wel door de April beweging, dat ik eenige jonge knapen in hun terugkeeren met steenen naar onze kerk zag werpen, waardoor ik echter niet bang was, dat zij de glazen noch de leijen van het dak verbreken zouden, vermits zij zoo dron- ken waren, dat zij nauwelijks staan konden, terwijl het geschreeuw en gejoel, iemand die anders pezen had dezen in zenuwen zouden hebben doen veranderen, zoodat ik voor den pastoor van Soest wel eenigszins beducht mogt zijn". 1) "Toen de H. Diensten (op de 4 zondagen, red.) verricht waren, ontving ik het madaat ter betaling om het te teekenen en er het geld op te ontvan- gen; ik zond het echter aan past. Steenhoff, welke het geteekend ter veri- ficatie aan ZExc. den Generaal Duycker terugzond. Hierop werd het mij terug gezonden met bijvoeging dat het niet volgens de wet was en op geze- geld papier moest geschreven worden en het bijgaande slechts eenmaal geweest was, zoodat ik het past. Steenhoff nog eens terugzond en toen deze het op gezegeld papier geschreven en opgezonden had, werd het door den Generaal geverifieerd, die verblijd was van al die moeilijkheden ontheven te zijn, het voor mijne rekening overliet. Nu was dan, zoo meenden wij, de zaak afgeloopen, maar neen, daar past. Steenhoff ten kantore der militaire betaalmeeester te Utrecht, die men mij genoemd en ik aan den past. had ken-

baar gemaakt, geen geld op het door hem onderteeekend mandaat bekomen kon, en onverrigterzake werd terug gezonden, daar stond hij te kijken, waarom er al wederom geschreven en terug geschreven moest worden, eer de pastoor het geld bekomen kon". 1)

Pastoor Rademaker is blij, dat het kamp weer wordt opgebroken, want het trekt toch ook veel agitatie van de

Aprilbeweging aan. "Men zag niets meer dan oranje en men hoorde niets dan gevreesde uitroepingen en vooral toen op eene dag met 30 rijtuigen niet anders dan die (veteranen, red) van het metalen kruis van Amsterdam werden aangevoerd, waarvan de paarden met oranje beladen en hunne koppen met oranje bedekt waren. Wij haakten dus naar rust en verkregen die toen alles opgeruimd was". 1)

De Kranten

Wat is het toch, dat pastoor Steenhoff zo aantrok in het Kamp bij Soesterberg? Bovendien is dat Kamp in 1853 gelegen binnen de vastgestelde grenzen van de parochie Soesterberg (zie daartoe deel 12). Wie de krant uit die dagen, t.w. augustus en september 1853 erop naslaat komt snel tot de conclusie, dat "Het Kamp bij Zeijst" in het brandpunt van de (landelijke) belangstelling staat. De Utrechtse Courant 2) bijvoorbeeld van 7 september 1853 bericht als volgt:

UTRECHT 6 September.

Zooals het te verwachten was, beleefde het Kamp bij Zeijst zondag een heerlijken dag. Het weder was uitstekend schoon; wel woei er eene ferme koelte, maar die droogde de heide, welke anders ligtelijk te vochtig had kunnen wezen.

Reeds in den vroeegen morgen was van heinde en verre eene ontelbare menigte bijeengekomen; de rij-en koetspaarden konden noch in de talrijke stallen aan het kamp, noch in de stallen langs den straatweg plaats vinden. In geene jaren tijds was de geheele weg van Utrecht tot Amersfoort zoo vol geweest met rijtuigen en voetgangers.

Des morgens woonde Z. M., vergezeld van den Prins van Oranje, de goddiensstorfening in het Kamp bij, waar De. Bos van Soest de dienst vervulde. Na het zingen van psalm 68 vers 10, sprak de leeraar, naar aanleiding van Math. 22 vers 21 laatste gedeelte, eene krachtige rede uit. Tot slotzang werd gezang 26 aangeheven. Na afloop der

In 1853 is er nog geen voetbal-hype te bekennen, maar het Soesterbergse uit die dagen vormt een belangrijk "volks-vermaak", te vergelijken met de klassie-

ker Ajax-Feyenoord of beter nog Oranje, dat speelt om de classificatie voor het E.K. of het W.K. De Utrechtsche Courant in 1853 meldt o.a.:

Onder voortdurende vivats en het aanbeffen van het *Wien Neerlandisch bloed* door de aanwezige volksmenigte keerden de Koning met den Prins naar de koninklijke tenten terug.

Gister Maandag zijn de manoeuvres in 't vuur begonnen. Die manoeuvres hebben vroegtijdig plaats, en zullen de geheele week, naar men verneemt, vroegtijdig uitgevoerd worden.

Morgen ochtend worden met een extra trein hier de leden van het Metalen Kruis van Amsterdam verwacht, om het kamp te bezoeken.

Wij meenen hier een antwoord te moeten geven op een paar brieven, die bij ons zijn ingekomen, waarin gevraagd werd, dat we ten gemakke der kampbezoekers zouden trachten mede te deelen, wanneer bepaalde manoeuvres werden uitgevoerd. We hebben dat te vergeefs getracht. Men moet echter ook begrijpen, dat het Kamp niet is daargesteld ten genoegen van de kampbezoekers, maar ter oefening van ons leger, en dat bij die oefening een vooraf gemaakt programma der manoeuvres misschien ondoelmatig ware.

Koning Willem III kan in zijn begintijd een potje breken bij het volk. Dat is voor een groot deel te danken aan de populariteit die van zijn pas overleden vader Willem II afstraalt op hem. Zowel bij de protestanten als de katholieken. Dat komt ook tot uitdrukking in de soms emotionele verslagen in de pers,

zoals bv wanneer de veteranen, kameraden van zijn vader uit de strijd tegen het afvallige België (1830-'31), de zogenoemde soldaten van Het Metalen Kruis van Amsterdam de manoeuvres in Soesterberg komen opluisteren. De Utrechtse Courant 1) van 5 sept. 1853:

— Donderdag 11. is Z. M. in den vroegen morgen te Amsterdam aangekomen, en omstreeks half 8 ure over Naarden en Soest naar het kamp gereden. Nabij het kamp heeft Z. M. het rijtuig verlaten en te paard zijne reis voortgezet.

Vrijdag hebben de troepen, onder geleide des konings, eene groote militaire promenade gemaakt langs het huis ter Heide, den Macadam weg, door Zeijst en langs Vollenhoven weder terug. Te 10 ure uit het kamp vertrokken, waren zij er omstreeks 2½ ure terug. De koning was overal met gejuich begroet. Gister Zaterdag viel er den geheelen dag een hevige regen; gelukkig hielden de troepen rust.

Heden zondag is het weder onverwacht gunstig geworden. Het is de verjaardag des prinsen van Oranje, die in het kamp aanwezig, er aan het leger zal worden voorgesteld als 1e luit. der grenadiers; tevens is hij benoemd tot luit. 2e kl. van de marine; het gunstige weder belooft, dat het kamp misschien zijn schoonsten dag zal beleven; bij duizenden stroomt het naar de Zeijsterheide; er is aan de file-rijtuigen op den weg derwaarts geen eind.

Tegen de achtergrond van deze populariteit in zijn begintijd is het dan ook verklaarbaar, dat Willem III het aandurft "het geheele leger onder andere tot groote ergernis der Afschaffers op een glas genever te trakteen en Zijne Majesteit op een aanmerking daaromtrent antwoordde, dat eene soldaat een borrel toekwam, terwijl Z.M. de hoofd-officiëren, generaals onder welken Franschen en Pruijsen ter tafel verzocht, alsmede de predikant Bos van Soest, wiens predikbeurt het was en in

wiens gehoor Z.M., de geheele generaal staf en de erfprins tegenwoordig waren geweest en het psalmgezag door al het muziek in vol orkest begeleid was geworden en ook de generaal Duycker R.C. ambtshalve tegenwoordig was terwijl echter de Fransche generaal met gevolg de mis had bijgewoond". 1)

Wat betreft de sterke drank, meldt de Amersfoortsche Courant 3) op 18 aug. 1853:

— De Generaal-Majoor *Duycker*, Bevelhebber over de nabij Zeijst kamperende troepen, heeft de navolgende dagorder uitgevaardigd:

KAMP BIJ ZEIST, den 17 Augustus 1853.

Met genoegen gezien hebbende, dat in de legerplaats eene cantine bestaat, alwaar geen sterke drank te bekomen is, doch waar andere gezonde ververschingen worden aangeboden, tegen eenen prijs, geëvenredigd aan de middelen van den soldaat, zoo wordt deze inrigting, die ook ten volle de goedkeuring van den Minister van Oorlog wegdraagt, bij deze ten sterkste den kamperenden troepen aanbevolen.

Niets vernedert den mensch, vooral den soldaat, zoo zeer als dronkenschap; zij bederft zijn ligchaam en ziel, maakt hem liederlijk, somtijds misdadig. Van deze waarheid overtuigd, verheug ik mij, dat er in de legerplaats eene gelegenheid bestaat tot verkwikking en uitspanning van den onder-officier en soldaat, zonder dat er sterke drank verkrijgbaar is; zullende het bezoeken van bedoelde inrigting den fatsoenlijken krijgsmann aanduiden, en in mijne oogen eene aanbeveling zijn.

Ter meerdere bekendmaking dezer inrigting, zullen er per compagnie 10 der nevensgaande tarieven in de tenten der onder-officiëren en manschappen aan de staanders worden aangeplakt.

De Heeren brigade-Kommandanten worden uitgenoodigd, mij eene nominatieve opgave te doen geworden der Heeren Officiëren, onder-officiëren en manschappen hunner respectieve brigades, welke lid zijn van het Genootschap tot afschaffing van sterke drank.

Behalve de generaal trekt ook de minister van oorlog ten strijde tegen de sterke drank in het kamp bij Zeijst, zoals de bekendmaking in de Utrechtsche Courant 2) van 12 augustus 1853:

KAMP BIJ ZEIJST. Haagsche Bier- en Koffijhuis. GEEN STERKENDRANK.

(2829) *.* De ondergeteekende heeft de eer bekend te maken, dat hij door gunstige beschikking van Z. E. den Heer Minister van Oorlog en medewerking van de Nederlandsche Vereeniging tot Afschaffing van Sterken Drank, in het Kamp bij Zeijst, eene **Cantine** zal openen tot ontvangst van het Publiek en inzonderheid van Onderofficieren en Manschappen; hij zal al het mogelijke aanwenden om, door eene goede Bediening en matige Prijzen, zich het vertrouwen waardig te maken, hem door boven bedoelde beschikking geschonken, en beveelt zich wijders aan in de gunst van allen, die het Kamp denken te bezoeken.

P. J. HEERE BRAND,

Kastelein der Afschaffing. — Inrigting
te 's Gravenhage.

En dit alles heeft in 1853 plaats binnen de grenzen van de parochie Soesterberg. 4) Voor pastoor Steenhoff kennelijk interessant om zich op dat platform te manifesteren.

Het jaar 1854

"In den zomer 1854 kwamen de voorbereidingstroepen reeds vroeg, waarvoor ik opnieuw alles in de kerk moest opruimen en dit veroorzaakte weder eene groote drukte en last en bragt veel vuiligheid aan. Ik had werk genoeg om de orde te bewaren. Daarop kwam de Burgemeester van Soest (Gallenkamp Pels, red.) bij mij om langs vele omwegen te beduiden, dat elk, wie dan ook, inkwartiering hebben moest van de troepen, die om en buiten het kamp de rust moesten bewaren en dat daarvan noch burgemeester, noch wethouders, noch dominé, noch pastoors, noch de groote lieden van Soestdijk daarvan verschoond mogten blijven. Maar toen de Majoor-Generale staf Klap, een protestant, welke dat jaar het oppertoezicht over het kamp had, dit te hooren kwam, die in alles jegens mij zeer inschikkelijk en voorkomend was, mij vroegde of het was dat ik ook inkwartiering had en ik dit ZWEdG. bevestigend geantwoord had, mij zeide dat zulks onbillijk ja zelfs onregtvaardig ware. Toen vroegde ZWEdG. of ik nog al geene moeite genoeg gehad had, daar ik zoo goedwillig den geheelen zomer de voorbereiding der katholie-

ken (militairen, red.) in mijne kerk had willen opnemen, en dat hij daarenboven de verordening zeer goed kende, daar hij dezelve mede gemaakt had. En wat is er nu geschied? Noch de burgemeester, noch de wethouders, noch pastoor, noch dominé, noch iemand in Soest had inkwartiering gehad en had men den last alleen Soesterberg laten dragen, die er toch al last genoeg van gehad hadden. Zoo gingen de zaken onder het bestuur van Pels (Gallenkamp Pels, red.), Burgemeester van Soest, die als een commies alle wagens en goederen zelf onderzocht, die hij meende belastingschuldig te zijn. Zonder dat ik noch de kerk ooit eenige tegemoetkoming wegens het Kamp bekomen heb. Pastoor Steenhoff werd wederom benoemd om de H. Missen in het Kamp te celebreren; men had mij niet meer noodig, wijl de Hiërarchie in Septemb. van het voorige jaar erkend was, en deze scheen dit nu ook voor goed te willen toonen, daar hij hier aankwam, zonder mij te komen zien noch spreken, zocht mijne misdienaars en sprak met hen af om ZwEw. in alles te helpen, terwijl ik alles ongemerkt liet doorgaan, alsof ik nergens van wist, zoodat mij die keer die Jura ontging en door eenen pastoor van eene rijke gemeente, ontvangen werd". 1)

Het zit Rademaker dus nog steeds niet lekker, dat dit allemaal zo maar kan en

in die staat schrijft hij de bisschop de intussen beroemde brief van 21 augustus 1854, die gelukkig in het Utrechts Archief 5) is bewaard gebleven, maar te uitvoerig is om hier in zijn geheel af te drukken. De twee belangrijkste fragmenten hieruit wil ik de lezer echter niet onthouden, namelijk het hernieuwd verzoek om de jurisdictie over het kamp en de motieven tot dit verzoek:

"Monseigneur! Mag ik UDHW wel zeer eerbiedig vragen of ik wederom in dezelfde verhouding tot het Kamp alhier sta, als het vorige jaar; naamlijk toen ik hoewel pastoor Steenhoff er de H. Mis op de zondagen celibreerde en predikte, de Jurisdictie over de Militairen behouden heb. UDHW. weet gedeeltelijk wat ik het voorige jaar gedaan heb, opdat alles naar wensch is afgelopen, dat ik zelfs met den ZeerEerwaarden Deken en pastoor Steenhoff ter opneming van de Kapel en ornamenten ben medegegaan. Zonder welke zij niet zouden zijn toegelaten, daarenboven heb ik alles, alles gedaan en voor misbrood, wijn, koster, misdienaren, stoklantaarns, opdat het licht niet konde uitwaaiien, altaarsteen en andere benodigheden, welke ontbraken, gezorgt". 5)

"Nog van dezen zomer heb ik eenen militair begraven, die het ongeluk gehad had in een ruim 70 voeten dieppe put te storten. Als hij ook nog geleefd had zoude men zeker niet naar

Soest, maar naar Soesterberg gegaan zijn! Ook het voorigejaar heeft het kamp twee doden gehad. Mag ik UDHW. alzoosmeeken om de goede zaak en ook om mijne eer om mij de jurisdictie over het gehele kamp, zoowel over de militairen als burgers te willen laten houden. Ik heb hen bijna de gehele zomer in de Kerk en moet die tijd ook voor hen prediken zonder de geringste tegemoetkoming, wat ik dan ook als niets acht als ik de jurisdictie behou". 5)

Monsieur

Mag ik U. D. W. roet Leet een biddig & rug
tot het Kamp alhier Sta, als het Dorige.
Heenhaff er de M. Mis op de Londaagen co
over de Militairen bekeiden heb. U.
Jaar ge. a. a. heb, op dat alles maar
Leet Eerwaarden Leken en Pastoor Steen
ornamenten ben. me. a. g. e. g. a. a. Londa
daaren. bouen heb M. alles, alles ge.
middenaren, Stoklantaren, op dat
Kek Catholiken Lijn, Leet be. v. a. g. t.
protestanten Lijn en Leet niet ga. a. n.
halen, als Lij. er $\frac{1}{4}$ i. i. n. e. n. b. e. k. o. n.
Hog van de morgen heb M. eenen
gehad had in een. v. i. i. n. 70 Voeten die,
leef. h. a. a. L. a. i. c. e. n. n. e. n. L. e. k. e. r. n. i. e. t. m.
ge. g. a. a. n. Lij. ? ook het Dorige jaar
mag M. U. D. W. : alsoo snecken om
mij de Jurisdictie over het gehele
burgers te willen laten. ha. a. i. n. . M.
kerken moet die Tij. ook Dorige
maet Koning. wat M. a. a. n. ook als niet

1
Soesterberg 26. Aug. 1854.

en, of ik wederom in uzelzfelde Verhouding
 staat, naamlijk: toen ik, haewel Pastoor
 Libercus en predikter, de Jurisdicte
 W. weet geacclitelyt, wat ik het Privige
 ensek is afgelopen, dat ik. Zelfs met den
 hoff ter opneming van de Kapel en
 erwelken Lijm met Landen Lij. taegelaten
 aan en door Misbruid, wijn, kaster,
 het lecht met Konde en trouwen, cultuur
 meer daar alle hoofdofficieren
 en wijn. Hengenen priester Landen lat
 en, Konde. Wat dan, in Lij. geval gadaag
 Militair begraven, die het ongeluk
 heeft. puit te storten. als hij ook nog ge
 aar Soest, maarmaar Soesterberg
 heeft het Kamp twee dooden gehad.
 de goede Lucht en ook mijn een on
 Kamp, Levele over de Militairen als
 heb hen bijna de gehele Lome, in de
 predikter, Lome, de geringste tege
 acht als ik de Jurisdicte bekoind

Triomfantelijk neemt pastoor Rademaker in zijn dagboek het antwoord op van de Aartsbisschop van 25 aug. 1854. Let u vooral op het tussen haakjes geplaatste, hetgeen van pastoor Rademaker zelf is natuurlijk! De brief luidt als volgt:

"Huize Garra, onder Haaren, den 25 Aug. 1854. - "Zeer Eerwaarde Heer Pastoor!" Hoezeer de Eerw. Heer pastoor van Soest belast is met het waarnemen der H. Diensten in het Kamp en daar ook biecht mogt hooren (dit had pastoor Steenhoff mede gevraagd. N.B. terwijl er elken zondag immediaat na de H.Mis groote parade gehouden werd, kon men evenmin zich daartoe voorbereiden, als na de H.Mis hen den tijdontbrak, wel niet over te biechten denken), behoort Uw. pastoor de Jurisdictie en blijft Uw. pastoor zowel over het militaire als burgerlijke Kamp en kan Uw. de sacramenten toedienen aan allen, die tot het Kamp behooren, welke zulks zullen vragen. De Aartsbisschop van Utrecht /was get./ +J.Zwijzen".

En zo kan bij pastoor Rademaker eind augustus 1854 voorlopig ook van binnen de rust enigszins wederkeren!

wordt vervolgd.

¹⁾ BESCHRIJVING VAN DE OPRIGTING DER STATIE EN HET BOUWEN DER KERK EN PASTORIE VAN SOESTERBERG MET VERMELDING VAN HETGENE, WAT DAAROP BETREKKING HEEFT.

²⁾ UTRECHTS ARCHIEF TE UTRECHT: DE UTRECHTSE COURANT, DIVERSE DATA IN 1853.

³⁾ ARCHIEF EEMLAND TE AMERSFOORT: DE AMERSFOORTSCHE COURANT, 18 AUG. 1853.

⁴⁾ ZIE DEEL 12 IN "VAN ZOYS TOT SOEST", 26-4.

⁵⁾ UTRECHTS ARCHIEF TE UTRECHT: BRIEF VAN PASTOOR L. RADEMAKER AAN DE AARTSBISCHOP J. ZWIJSEN.

GRAVEN IN DE OUDE KERK (DEEL 2)

Ton Hartman m.m.v. werkgroep Genealogie

Inleiding

In de vorige aflevering hebben we wat algemene dingen over het begraven in de Oude Kerk beschreven. Toch wil ik nog even terugkomen op een door mij gestelde vraag. In een notariële akte waren we enkele overdrachten van grafrechten tegengekomen. Een daarvan betrof een graf in de Middelkerk in Amersfoort. Nu was mijn vraag welke kerk bedoeld werd. Toen ik de open archievendag in Amersfoort bezocht lag het antwoord voor het oprapen. Op tafel lagen de transcripties van de grafrechten. Met de Middelkerck wordt het middelste gedeelte van de Joriskerk bedoeld.

In deze aflevering willen we verschillende grafstenen wat nader beschrijven en trachten we de begraven personen te identificeren. Naast de informatie die we op de steen konden ontdekken hebben we ook van andere bronnen gebruik gemaakt. Als eerste wil ik noemen de voormalige “werkgroep Eemland”. Deze groep is al in de zestiger jaren van de vorige eeuw begonnen met het verzamelen van genealogische gegevens. Gezien de samenstelling van de werkgroep lag de nadruk van hun

onderzoek toch wat meer bij de oude Soester boerenfamilies die in meerderheid rooms-katholiek waren. De resultaten van hun onderzoek – die soms wel verouderd of achterhaald zijn – zijn vervat in een indrukwekkende rij ordners welke al bijna echte museumstukken zijn. Daarmee wil ik niet hun werk bagatelliseren, met de middelen die zij ter beschikking hadden is er toch veel informatie verzameld.

De basis van deze verzamelde gegevens van de “werkgroep Eemland” zijn natuurlijk de doop, trouw en begraafboeken uit die tijd. Voor Soest gaan deze terug tot 1692 voor de rooms-katholieke kerk en voor de Oude Kerk tot 1733. Dat wil niet zeggen dat vanaf dat jaartal alles compleet is, er zijn ook wat hiaten in de gegevens. Voor oudere gegevens is veel informatie gehaald uit notariële archieven en de archieven van het gerecht. De kans dat iemand in een archief beschreven staat is groter als deze enig bezit had. Een andere mogelijkheid is een crimineel verleden maar of je daar nu blij mee moet zijn valt te bezien.

We hebben in Soest nog een paar bijzon-

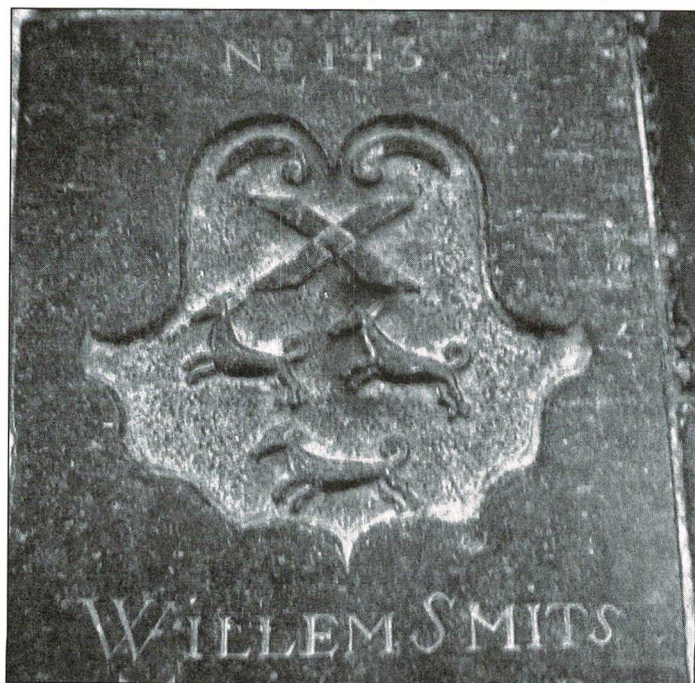
dere bronnen namelijk de archieven van het Groot Gaesbeker Gilde en van het Anna Gilde. Met name de ledenlijsten uit respectievelijk 1685 en 1696 van het Gaesbeker Gilde, ook wel Sint Aegten Gilde genaamd, en uit 1670 van het Anna of Kleine Gilde zijn waardevol.

Leden van de huidige werkgroep "Genealogie" hebben veel van deze gegevens gedigitaliseerd en de resultaten daarvan zijn te bekijken op www.dvfulpen.com. Helaas zijn er mede door de grote hoeveelheid namen toch wat storende fouten ingeslopen. De 19^e eeuwse gegevens kunnen goed gecontroleerd worden met Genlias of

de Digitale stamboom. Voor de oudere gegevens is meer spuurwerk nodig en is soms een vermelding op een grafsteen al waardevol.

De schrijfwijze van de namen is zoveel mogelijk eensluidend met de bron, zo kunt u bij elke beschrijving meerdere varianten tegenkomen voor dezelfde persoon.

We starten de beschrijving van de grafstenen in dezelfde volgorde als dominee Bos. Het zijn ook nu nog steeds de meest in het oog springende stenen die soms niet zichtbaar zijn vanwege het kerkmeubilair dat erboven staat.

*De grafsteen van
Willem Smits*

**No. 143
Willem Smits
Moolenaar
Van Soest
Anno 1789**

Gezien de actualiteit rond de herbouw van de molen verdient deze steen het ook om als eerste behandeld te worden. Hoewel we in de inleiding er vanuit gingen dat er onder de grafstenen personen begraven liggen of lagen is dat bij deze steen niet het geval. We zullen het maar als een gedenksteen beschouwen.

Wie was Willem Smits? Tegenwoordig zouden we zeggen dat hij tot de 2^e generatie behoort maar een inburgeringscursus had hij niet nodig. Zijn vader was afkomstig uit het Duitse Hessen-Kassel. Zijn moeder was een molenaarsdochter met de naam Varekamp. Op deze familie komen we later nog terug. Willem werd op 2 november 1749 in Baarn gedoopt¹⁷. Waarschijnlijk is hij als knecht in Nijkerk aan het werk gegaan om zich te bekwamen in zijn toekomstige beroep. Heeft hij *“daar bij die molen”* zijn toekomstige bruid ontmoet? Het heeft er alle schijn van want hun inschrijving in het trouwboek van de Gereformeerde Kerk van Hoevelaken luidde; *Willem Smits, jongman van Baren en Elisabeth Barten van Twiller, jongedochter wonende bijde te Nieuwkerk. ondertrouw 6 mei 1774 - Attest naar Hoevelaken 22 mei 1774*¹⁸.

Ze gaan in Soest wonen en op 11 juni van dat jaar mag Willem zich eigenaar noemen van de *“De Windhond”*¹⁹.

Blijkens de steen kocht Willem de grafzerk in 1789. Waarom zou hij, terwijl hij in de kracht van zijn leven was, toch al over de dood nagedacht hebben? Wilde hij bij *“de hoge heren van het dorp”* horen? Ging het hem voor de wind zodat hij een steentje kon bijdragen voor de kerk door een laatste rustplaats te kopen? Voor alle drie de opties valt wat te zeggen. Ten eerste is het vak van molenaar door het vele stof niet het gezondste, terwijl ook bij het werken rond de molen een klap van de molenwiel niet ondenkbaar is. De tweede optie is niet minder reëel, tegenwoordig hebben we andere statussymbolen maar in die tijd was een grafsteen op het koor dicht bij het altaar iets waarmee je voor de dag kon komen. En daarvoor hoefde je niet te wachten tot je overleden was, nee je kon daar al mee pronken bij leven. Zonder nevenfuncties behoorde de molenaar zeker tot de notabelen van een dorp, hij was vaak een spil tussen de producenten (de boeren), de consumenten (vertegenwoordigd door de bakkers) en de overheid (bijvoorbeeld het windrecht als belasting). Overigens kunnen we

¹⁷ Hees, Mr. Janzn. van., “De stenen reus op de Zoester Engh”, Soest 1985, blz. 29

¹⁸ Trouwboek van Nijkerk 1771 - 1790 van M.J. van Dijken (1985) Publikatie nr 51 - Ver. Veluwse Geslachten. Met dank aan J. van Kleinwee-van den Dijssel

¹⁹ Hees, Mr. Janzn. van., “De stenen reus op de Zoester Engh”, Soest 1985, blz. 24

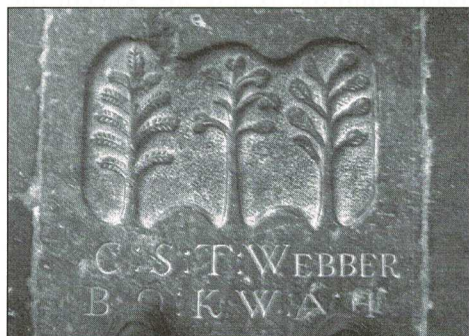

Willem Smits zeker tot de notabelen van Soest rekenen, hij heeft het gebracht tot adjunct-maire van Soest²⁰, nu vergelijkbaar met loco-burgemeester.

De tekst op de steen is duidelijk maar de afbeelding geeft nog ruimte voor nuances. In andere kerken werd op grafstenen van adellijke families op die plaats vaak een familiewapen uitgebeiteld. Ook dit schild in de vorm van een cartouche doet daaraan denken. Het afgebeelde Andreaskruis zou de wieken van de molen voorstellen. De drie lopende honden zouden moeten wijzen op de naam van de molen namelijk "De Windhond". Waarom heeft Willem Smits in dit verband opdracht gegeven om drie honden af te beelden, één hond uitbeiteln lijkt mij goedkoper en de molen heet toch niet "De (Drie) Windhonden". Of heeft Smits een diepere betekenis met het getal drie voor gehad. Een erg speculatieve verklaring die in dat tijdsbeeld past zou kunnen zijn dat de honden keeshonden zijn. De keeshond was een van de symbolen van de patriotten. Drie honden zou dan slaan op de leus "vrijheid, gelijkheid en broederschap". Wat misschien waarschijnlijker is, is dat de graveur als echt

kunstenaar zijn artistieke vrijheid heeft genomen om indachtig Michelangelo zijn eigen interpretatie van de molen "De Windhond" te geven.

Tot slot, waar zou Willem Smits begraven zijn? Hij is overleden in "De Vuursche" op 26 juni 1820. De molen was in 1816 overgedragen aan zijn zoon²¹. Zijn nabestaanden, de weduwe Smits en zoon Johannes en zijn gezin, waren zeker op de hoogte van de steen in de Oude Kerk. Was Willem in de loop der tijden gecharmeerd geraakt van een laatste rustplaats onder "*de bloote hemel*" of was de kerkeraad van de Oude Kerk roomser dan de paus? Weliswaar was onder Napoleon begraven in de kerk verboden, koning Willem I stond dit tot 1829 weer toe.

De grafsteen van C.S.T. Webber

²⁰ Heupers, E., Soest bij kaarslicht en tuitlamp, Den Haag, 1978, blz. 119

²¹ Hees, Mr. Janzn. van (pseudoniem), "De stenen reus op de Zoester Engh", Soest 1985, blz 24, recentelijk heeft dhr. J.H. van Doorne (werkelijke naam auteur) verklaard dat Willem Smits begraven is in de Lage Vuursche. Het is mij niet bekend of hij daar bewijsstukken van gevonden heeft.

C S T : WEBBER.
B O K W : A. H.

Was de tekst bij de vorige steen duidelijk, bij deze zerk vormen de letters op de tweede regel nog steeds een mystérie. Maar laten we bij de hoofdpersoon beginnen. CST staat voor Constantinus en Webber is een achternaam die in onze regio weinig voorkomt. Samen leek dit ons een peulenschil om meer gegevens te vinden, maar zelfs de overlijdensdatum van Constantinus is niet boven water gekomen. Ook in de boedelscheiding op 19 september 1801 wordt deze datum niet vermeld²². Constantinus was geboren in Werkhoven en trouwde in 1758 met Botje Drost. Botje was weduwe van Volquen Varekamp en we hadden al beloofd dat we later op de familie Varekamp zouden terugkomen. In 1759 was Webber kerkmeester en in 1768 wordt hij genoemd als armmeester²³. In die jaren zal armmeester een weinig begerenswaardige functie

geweest zijn, rond 1769 woedde er een veepest epidemie die ook Soest niet onberoerd liet. Bij Webber zelf stierven er 12 runderen²⁴ en daaraan afgemeten was Webber een gemiddelde boer. Later behoorde Webber toch wel tot *de hoge heren van het dorp*, in 1786 had hij drie dienstboden (medewerkers m/v) voor hem aan het werk²⁵. De tweede vrouw van Constantinus heette Geertrui Kuijer en was afkomstig uit Amsterdam. Beide vrouwen waren gereformeerd en ook de twee kinderen uit deze huwelijken zijn gereformeerd gedoopt. November 1791 trouwt Constantinus voor de derde maal en nu met Helena Weggelaar. Helena was afkomstig uit Amsterdam en rooms-katholiek²⁶. Of dit huwelijk ook kerkelijk bevestigd is, is ons niet bekend. Lang heeft dit huwelijk niet geduurd, op de inwonerslijst uit 1798 wordt vermeld; weduwe Webber²⁷.

Er is wel eens gesuggereerd dat de zes letters de initialen van de drie vrouwen zouden zijn. Aangezien er bijna geen letter van klopt zullen we deze theorie

²² Streekarchief Eemland, notarieel archief, notaris A. Voskuyl AT 042a033 rep. 3143 boedelscheiding 19-09-1801. Waarschijnlijk is de boedelscheiding pas opgemaakt na het overlijden van de 3^e vrouw van Webber, mogelijk had ze vruchtgebruik.

²³ Notabel bestuur, hoofdstuk 2 "bestuurders tot 1795 in Soest".

²⁴ Gemeentearchief Soest, Lijst van gestorven runderen onder het gerecht van Zoest in de jaren 1769-1772

²⁵ Gemeentearchief Soest, Lijst van 1786, inv.nr. 37 oud archief

²⁶ Gemeentearchief Amsterdam, Internetsite, doopregisters, Waarschijnlijk is dit Helena Wiggelaar die 28-2-1724 gedoopt was.

²⁷ Gemeentearchief Soest inv.nr. 37, met dank aan Wim Routers

maar gauw verlaten. Een simpelere verklaring is dat het de afkorting is van het latere beroep van Constantinus, namelijk boomkweker, maar hoe moeten we dan de laatste twee letters verklaren? Het beroep van boomkweker komt wel duidelijk naar voren in de afbeelding; een rijtje bomen waarbij weer opvalt dat dit er drie zijn.

**PETRUS. VAN. DEN. HELM.
ULTRAJECT. NATUS 24¹³
JULIJ 1669. J. NAUGURAT
8 APRIL 1702 DENAT.
11 JULIJ 1738**

**DINA ELISAB : DE KEM
PENAAR. UXOR DO 1
AB. HELM. NATA. 18
FEBRIJ 1683. S : VOBIIIT
ET SEPULTA 21 AUG = 1728**

We nemen de vrijheid om deze twee stenen tegelijkertijd te behandelen hoewel dominee Bos zwijgt over de onderste steen. Het lijkt mij enigszins tegenstrijdig dat juist de dominee onder een steen met Latijnse tekst begraven werd. Nu in de 21^e eeuw zouden we verwachten dat de inscriptie in de volkstaal opgesteld zou zijn. Toch is het niet zo merkwaardig, het past in de

tijdgeest. Dominees in die tijd “verlateniseerden” zelfs ook hun familienamen. Dat gaf hun beroep meer aanzien en het klonk wel deftig. Het doet mij denken aan een beroemde conference van Toon Hermans; een kip legt veel gemakkelijker “*un oeuf*” op zijn Frans dan gewoon een ei in het Nederlands. We hebben voor u de tekst proberen te vertalen: Petrus van den Helm, van Utrecht, geboren 24/13 julij 1669, ingewijd 8 april 1702, gestorven 11 julij 1738. Dina Elisabeth de Kempenaar, echtgenote (van) dominee Van den Helm, geboren 18 februari 1683, overleden en begraven 21 aug 1728. Enkele leestekens en afkortingen kunnen we niet verklaren. U begrijpt dat in protestantse traditie het ingewijd gezien moet worden als beroepen. Voor zover wij weten is dit de enige dominee die in de kerk begraven is. Blijkbaar hebben de erfgenamen niet op een letter meer of minder gekeken, of zou de kerk voor de inscriptie zorggedragen hebben? Dominee Van den Helm was volgens dominee Bos de tiende predikant in Soest²⁸. Dat het na de reformatie allemaal nogal onduidelijk is, blijkt wel uit de telling van Dekker, daar is Petrus van der Helm de vijftiende predikant²⁹.

²⁸ Bos, dominee J.J., manuscript “Uit de geschiedenis van Soest”, Nederduitsch-Hervormde Gemeente, transcriptie Historische Vereniging Soest, blz. 39 t./m. 53

²⁹ Dekker C. Inventaris van de Archieven der Hervormde Gemeente te Soest, Utrecht 1966, blz. 40

No 140

Isaak Inssen
Overleden 23 juny 1756
Oud 93 jaer 8 maenden
Heeft bekostigd
Het nieuwe
Predikants huys
En het uurwerk

Dominee Bos vermeldt in zijn beschrijving van de *“Predikants-woning”* verder geen persoonsgegevens³⁰. Dankzij het vroegere spuurwerk van Jan Hilhorst weten we dat Isaak Inssen eigenaar was van een “Heereplaats Hoffslath” gelegen in de pittoreske Birk. Bij het naderen van de pensioengerechtigde leeftijd had hij deze buitenplaats in 1727 gekocht³¹. Waarschijnlijk woonde hij de eerste jaren alleen in de zomermaanden in Soest want in het transportregister van het oud rechterlijk archief van Amersfoort vinden we dat Ysak Inssen op 3 maart 1737 nog in Amsterdam woonde³². Hij kocht toen 9 morgen bouwland genaamd “Den Doelen” vermoedelijk ook in de Birk gelegen. Van

oorsprong was Inssen metselaar, maar we vermoeden dat onroerend goed mag-naat een betere benaming is. Alleen al in het begin van de 18^e eeuw koopt hij elf huizen in Amsterdam³³. In Soest koopt hij de naast de buitenplaats gelegen boerderijen met tal van landerijen³⁴.

Onze vereniging is in 2006 verblijd met een aanzienlijk legaat, maar zoals u op deze zerk kunt lezen werden ook in vroegere tijden al schenkingen gedaan. Maar waarom zijn op de grafsteen zijn goede gaven vermeld? Waren zijn nabestaanden bezorgd om zijn zielsrust? In de katholieke traditie komt persoonsverheerlijking vaker voor, denk maar aan de heiligenverering. Inssen was hervormd dus zou het benadrukken van deze materiële schenkingen eerder de gramschap dan het mededogen opwekken.

Omdat *“het nieuwe Predikants huys”* uitgebeiteld is in de grafsteen maken we nog even een uitstapje buiten de kerk. Welk huis wordt bedoeld? Wie anders dan dominee Bos kan beter beschrijven welk huis bedoeld wordt: hij heeft meer dan veertig jaar in de dienstwoning

³⁰ Bos, dominee J.J., manuscript “Uit de geschiedenis van Soest”, Nederduitsch-Hervormde Gemeente, transcriptie Historische Vereniging Soest, blz. 33 t.m. 36

³¹ Hilhorst. J.G., “Hofslot en zijn bewoners”. “Herinneringen aan een Amsterdams koopmans-buitenverblijf gelegen in Soest”. (niet gepubliceerd) blz. 37-38.

³² Streekarchief Eemland, Transportregister in het oud rechterlijk archief. Inventaris nr. 436-35, blz. 19 datum 1737-02-03.

³³ Gemeentearchief Amsterdam, website/genealogie/kwijtscheldingen.

³⁴ Hilhorst. J.G., “Hofslot en zijn bewoners”. “Herinneringen aan een Amsterdams koopmans-buitenverblijf gelegen in Soest”. (niet gepubliceerd) blz. 37-38.

gewoond. Hij schrijft; het front zag uit op den Zwartten weg. Oudere Soesters weten nog wel waar de Zwartten weg (thans Peter van den Bremerweg) ligt maar tegenwoordig zit de voordeur aan de andere zijde. Toen dominee Bos met emeritaat ging is het huis grondig verbouwd en nu is het adres Kerkstraat 15. Volgens dominee Bos was in de toenmalige voorgevel een gedenksteen ingemetseld met de inscriptie; “A^o = 1755 16^e **Mey Heeft Harmanus van Pembroek De Eerste Steen Van Dit Huys Gelegt**”. Dominee Bos wist niet of er familieverbanden tussen deze twee bestonden³⁵. Welnu, Isaak Inssen was de schoonvader van de suikeroom van de veertienjarige Harmanus van Pembroek³⁶.

Heeft deze uitgebeitelde tekst van de grafzerk nog een rol in de geschiedenis van de Oude Kerk gespeeld? Toen in 1795 de Bataafse republiek in Nederland uitgeroepen werd en de patriotten ons land volgens een min of meer democratisch stelsel wilden

besturen kwam ook de situatie rond de kerkgebouwen aan de orde. Elke gemeente (municipaliteit) moest bekijken welk kerkgenootschap het meeste recht op de dorpskerk had. In Soest lag gezien de verhoudingen in gelovigen een overgang van de Oude Kerk naar de roomsgezinden voor de hand. Bij de beraadslagingen werd ook het huis van de predikant betrokken. Burger Jacobus van Pembroek – een jongere broer van bovengenoemde Harmanus – vervoegt zich bij de kerkeraad en dreigt zich als erfgenaam op te werpen als het huis van eigenaar zou veranderen³⁷. Zou de grafsteen als keihard bewijs gebruikt zijn? Speelde Jacobus niet gewoon bluffpoker, hij was niet eens een bloedverwant van Isaak Inssen. Mocht u hieruit concluderen dat Jacobus de patriottische veranderingen niet zag zitten dan is dat een voorbarige conclusie. Niet alleen in Soest maar ook in Hoogland was hij een promotor van de omwenteling³⁸. De afloop van

³⁵ Bos, dominee J.J., manuscript “Uit de geschiedenis van Soest”, Nederduitsch-Hervormde Gemeente, transcriptie Historische Vereniging Soest, blz. 33 t.m. 36

³⁶ Isaac Inssen had een dochter Elisabeth Inssen welke getrouwd was met Jacobus Doeckes (schout van Soest) Uit dit huwelijk is wel een zoon Isaac geboren welke waarschijnlijk jong gestorven is. Adriana Doeckes was een halfzuster van Jacobus Doeckes en moeder van o.a. de broers Harmanus en Jacobus van Pembroek. Met dank aan G.J.M. Derks.

³⁷ Hilhorst. J.G., “Hofslot en zijn bewoners”. “Herinneringen aan een Amsterdams koopmans-buitenverblijf gelegen in Soest”. (niet gepubliceerd) blz. 40

³⁸ Voor de betrokkenheid van Jacobus van Pembroek in Soest, zie de artikelen van J. Hepp getiteld “Het vrije volk van Zoest”, gepubliceerd in de Soester Courant van 27-5-1955, 3-6-1955 en 14-6-1955, bewaard in het verslag Notabel Bestuur, voor Hoogland; Gerard Raven, “Revolutie op het Hogeland”, gepubliceerd in de Bewaarsman nr. 6 2000.

de kerkstrijd is bekend. Ondanks dat Inssen een uurwerk heeft bekostigd – dat ongetwijfeld in de toren is aangebracht – werd er een vertragingstactiek toegepast door de “heersende” kerk.

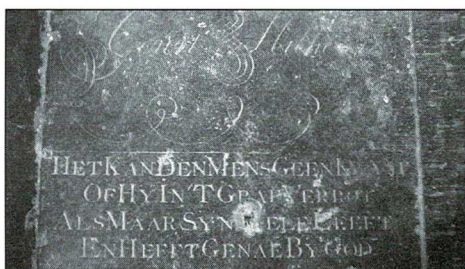
Het predikantshuis

GEURT HILHORST

**“het kan de mensch geen kwaad
of hij int graf verrot
als maer zijn ziele leeft
en vindt genae bij God”**

Deze grafsteen was de eigenlijke aanleiding om dit artikel te schrijven. Er was mij gevraagd of deze steen nog zichtbaar was in de Oude Kerk. Deze steen is wel enigszins beschadigd, waarschijnlijk is er een ankerverbinding in aangebracht geweest. Bloys van Treslong Prins vermeldt daarom ook niet het gehele gedicht, het zal niet volledig zichtbaar geweest zijn. Is bij voorgaande stenen twijfelachtig of er nog nakomelingen in Soest wonen, bij Geurt Hilhorst is de moeilijkheid om alleen al de naamdragende familieleden op te tellen. Ze zijn nog steeds talrijk vertegenwoordigd in Soest. De lezers die willen naspeuren of Geurt

Doordat de Franse invloed in het regeren steeds merkbaarder werd waren de acties van de katholieken te laat en bleef alles bij het oude.

Hilhorst tot hun voorvader behoort zullen ongeveer zeven tot negen generaties terug moeten gaan.

We gaan er vanuit dat Geurt Hilhorst een zoon was van Evert Meinsz Hilhorst en Anthonisgen Thonisse Dorresteijn. Geurt was rond 1695 getrouwd met Petertje Jans. In september 1745 is Geurt Hilhorst overleden – hij zal ongeveer 75 jaar oud geworden zijn³⁹ - en dus waarschijnlijk begraven in de Oude Kerk. Geurt was landbouwer, hij is enige tijd pachter geweest van de boerderij “Grootelo” die niet ver van de Oude Kerk is gelegen. Later kocht Geurt een boerderij aan het kerk-

³⁹ Werkgroep Genealogie

pad en waarschijnlijk is hij daar naar toe verhuisd⁴⁰. Naast het boerenbedrijf was Geurt ook in de handel actief, hij pachtte de impost over de logiesgelden die de weerden en tappers aan het gerecht verschuldigd waren en ook de impost op het azijn wat de kramers moesten afdragen. Ter verduidelijking de impost is een soort accijns die vastgesteld werd door het gerecht en geïnd werd door particulieren. Misschien is hij door sommige mensen in die tijd wel beschouwd als een tollenaar, maar daar is natuurlijk ook plaats voor in de kerk. Een wat eervollere functie was ouderman van het Groot Gaesbeeker Gilde. In de oude Gildeboeken staat meerdere keren ook de bestuurssamenstelling vermeld en zodoende weten we dat Geurt Hilhorst ouderman (voorzitter) was in 1702.

Of Geurt Hilhorst ook nog deel uitmaakt heeft van het dorpsbestuur is ons niet bekend, uit deze periode zijn nog maar fragmentarisch de bestuurs-samenstellingen van het gerecht getranscribeerd.

De grote vraag is nu, wie is de dichter die deze niet zo fijngevoelige regels heeft bedacht? Zou Geurt Hilhorst zelf poëtische gedachten gehad hebben of

hebben zijn kinderen als eerbetoon deze tekst bedacht?

Het meest waarschijnlijke scenario lijkt mij dat Geurt een "occasion" gekocht heeft. Ik baseer dat op het feit dat de inscriptie van het rijm met een geheel ander lettertype dan de naam is gedaan. Ook de gebruikte techniek lijkt heel anders. Daarmee blijft de prangende vraag wie de dichter is?

We hebben wat nagevraagd in Soester literaire kringen en daar kwam als suggestie uit dat het wel eens een gedicht van "vader Cats" zou kunnen zijn⁴². Jacob Cats leefde van 1577 tot 1660 dus in het tijdsbestek zou het passen.

In een volgende aflevering over deze grafzerken willen we wat minder "*hooge heren van het dorp*" behandelen. Naast enkele bouwmannen (landbouwers) komen we ook een herbergier, een bakker en de koster tegen.

⁴⁰ Derks, G.J.M., "Het erf Grootelo aan het kortend", gepubliceerd in "van Zoys tot Soest" 21^e jrg. Nr. 4 blz. 24

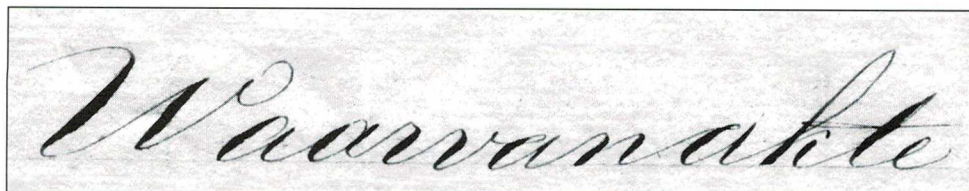
⁴¹ Derks G.J.M. nog niet gepubliceerde aantekeningen familie Hilhorst.

⁴² Met vriendelijke dank aan dhr. Jan Visser

VERKOOP EN KOOP VAN EEN PERCEEL BOUW- LAND GELEGEN AAN DE TEUTSCHEN HOLLEN- WEG IN SOEST IN HET JAAR 1865.

Wim Peters

Als Jan Broek 62 jaar is vindt hij het nodig om, samen met zijn nog in leven zijnde kinderen, een perceel bouwland op de Eng in Soest te verkopen.

Joannes (zoals hij later in de akten van de burgerlijke stand wordt genoemd) is omstreeks 1802 in Soest geboren. Als hij 28 jaar is trouwt hij met Gijsberta (Giepje) Schouten, die vier jaar jonger is⁴³.

Jan is een zoon van Peter Broek en Barbara Schouten; zijn echtgenote een dochter van Gijsbert Schouten en Geertje Keijser (Peterse).

Het echtpaar krijgt 7 kinderen, waarvan er twee volwassen worden: de dochters Petronnella en Geertje. De andere vijf kinderen sterven op zeer jonge leeftijd (de meesten beneden de leeftijd van één jaar).

In de akten van geboorten wordt steeds aangetekend, dat Jan “daghuurder” is; in de bedoelde verkoopakte is hij “landbouwer”.

Jan bereikt de ouderdom van 84 jaar (hij overlijdt op 15 mei 1887 in Soest⁴⁴), maar zijn vrouw is pas 36 jaar oud als zij op 16 mei 1842 in Soest overlijdt⁴⁵). Het gezin woont aan het Lange Eind te Soest.

In het archief van de Historische Vereniging Soest/Soesterberg wordt het originele afschrift van de akte van verkoop en koop van een perceel bouwland op de Eng bewaard. Deze akte is getranscribeerd en sommige onderdelen geven aanleiding tot enige toelichting.

---

⁴³ Bron register van huwelijken Soest 1830 aktenr 4

⁴⁴ bron: register van overlijden Soest 1887 aktenr 36

⁴⁵ bron: register van overlijden Soest 1842, aktenr 30

De akte:

"Voor Hermanus Pen
notaris residerende te
Baarn arrondissement
Amersfoort provincie
Utrecht in tegenwoordig-
heid van de nagenoemde
en medeondergetekende
getuigen

Zijn gecompareerd

Jan Peterse Broek van
beroep landbouwer,
Petronnella Broek en
Geertje Broek, beiden
ongehuwd, zonder beroep,
allen wonende in de
gemeente van Soest, allen
aan den ondergetekenden
notaris bekend.

Dewelke bij de tegenwoor-
dige akte verklaaren te
hebben verkocht, afge-
staan en overgedragen
onder vrijwaring van alle
stoornissen voortkomende
uit hypotheken, substitu-
tien en alle andere beletselen hoe ook
genaamd en zich derhalve te verpligten
tot levering of opdracht door middel der
overschrijving in de daartoe bestemde
registers aan en ten behoeve van
Hendrikus Butzelaar, koopman in
hout, wonende op de Melm onder de
gezegde gemeente van Soest, mede aan
den ondergeteekenden notaris bekend
die thans ook alhier gecompareerd
zijnde verklaarden alszoo in koop te

1063

De Notaris

Voor Hermanus Pen notaris residerende
te Baarn arrondissement Amersfoort pro-
vincie Utrecht in tegenwoordigheid van
de nagenoemde en medeondergetekende getuigen
Zijn gecompareerd
Jan Peterse Broek van beroep land-
bouwer Petronnella Broek en Geert-
je Broek beiden ongehuwd zonder
beroep allen wonende in de Gemeente van
Soest allen aan den ondergetekenden
notaris bekend.

Zij hebben bij de tegenwoordige akte ver-
klaard en hebben verkocht afstaan
overgedragen onder vrijwaring van
alle stoornissen voortkomende
uit hypotheken substituten
tien en alle andere beletselen hoe
ook genaamd en zich derhalve ver-
pligten tot de levering of opdracht door
middel der overschrijving in de daartoe
bestemde registers aan en ten behoeve van
Hendrikus Butzelaar
koopman in hout wonende
op de Melm onder de gezegde ge-
meente van Soest mede aan den

10
25

accepteeren voor zich zijne erfgena-
men of regtverkrijgenden de helft in
een perceel bouwland (waarvan de
wederhelft aan den kooper toebehoort)
gelegen aan den zoogenaamden
Teutschen hollenweg onder de gemeen-
te van Soest, belend ten noorden den
Heer Kuijper, ten oosten den straatweg,
ten zuiden den hollenweg en ten westen
de weduwe en erven Hendrik
Ebbenhorst.

Op den perceelsgewijzen kadastrale legger bekend in sectie H nummer 288 bouwland groot drie en dertig roeden en veertig ellen.

De verkoper Jan Peterse Broek heeft het thans verkochte voor rekening der gemeenschap in welke hij met nu wijlen Zijne echtgenoot Giepje Gijsbertse Broek is gehuwd geweest, aangekocht van Maria Jansen Broek blijkens koopcontract den echt en twintigsten April achttienhonderd acht en twintig voor den notaris Gerrit van Steijn van Hensbroek in getuigen te Soest gepasseerd behoorlijk geregistreerd, overgeschreven ten kantore van hypotheeken te Amersfoort den elfden Julij Achttienhonderd acht en twintig in deel twee en dertig numero drie en zestig. Het aandeel van voormelde Giepje Gijsbertse Broek is bij haar overlijden verstorven op hare kinderen en eenige erfgenamen de comparanten Petronella en Geertje Broek, welke alzo thans met hunnen vader genoemde Jan Peterse Broek te zamen van de verkochte helft in gemeld perceel eigenaren zijn.

Deze verkoop en koop is aangegaan op de volgende voorwaarden:

Eerstelijk Dat de koper het gekochte aanvaarden mitsgaders in het bezit en genot daarvan treden zal met de dagtekening dezer akte.

Ten tweeden Dat de verponding en lasten en ongeldten waarmede het gekocht is bezwaard mede met de dag-

tekening dezer akte ingang nemen voor rekening van den koper

En ten derden Dat de kosten en regten waartoe deze verkoop aanleiding geven zal alleen en voor het geheel door den koper zullen moeten worden gedragen en voldaan.

Geschiedende deze verkoop en koop wijders voor en om eene somme van Een honderd dertig guldens welke kooppenningen de verkopers erkennen reeds vóór het passeeren uit handen van den koper ontvangen te hebben en daarvoor mitsdien bij deze te kwiteren

Waarvan akte!

Gedaan en gepasseerd binnen de gemeente van Soest ten huize van de Comparanten verkopers in tegenwoordigheid van den Heer Anthonie van der Helden, kunstschilder, en Hendrik Beurmanjer, voetbode, beiden wonende te Baarn aan den ondergetekenden notaris bekend als hiertoe verzochte getuigen die de tegenwoordige minute met de Comparanten, uitgenomen Jan Peterse Broek, die verklaarde niet te kunnen schrijven, noch zijne naam tekenen of schrijven als hebbende zulks nimmer geleerd, en den notaris onmiddellijk na gedane voorlezing hebben onderteekend heden den Twee en twintigsten Junij Achttienhonderd drie en zestig.

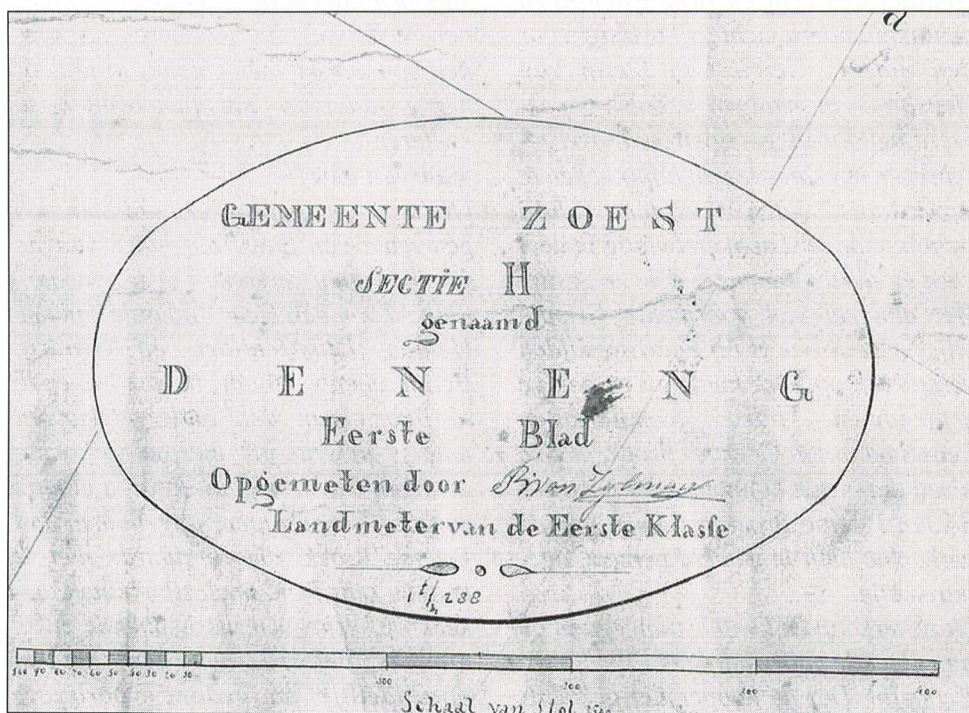
(Geteekend) P. Broek, G. Broek, H. Butzelaar, A. van der Helden, H. Beurmanjer, H. Pen, notaris."

In de inleiding is al aangegeven, dat Jan, samen met zijn ongehuwde dochters, het perceel verkoopt. Petronella is geboren op 5 november 1839⁴⁶ in Soest en Geertje op 20 september 1834⁴⁷ en zij zijn in 1865 inderdaad nog ongehuwd.

Petronella trouwt zeven jaar later (9 november 1872⁴⁸) met Johannes

Wouberg en Geertje gaat een huwelijk aan met Anthonie van den Hoed op 24 juni 1865⁴⁹. Wellicht is het voorgenomen huwelijk van Geertje wel de aanleiding geweest tot deze verkoop want de beide dochters waren immers de erfgenamen na het overlijden van hun moeder, aldus de akte.

⁴⁶ bron: register van geboorten Soest 1839, aktenr 75

⁴⁷ bron: register van geboorten Soest 1834, aktenr 56

⁴⁸ bron: register van huwelijken Soest 1872, aktenr 24

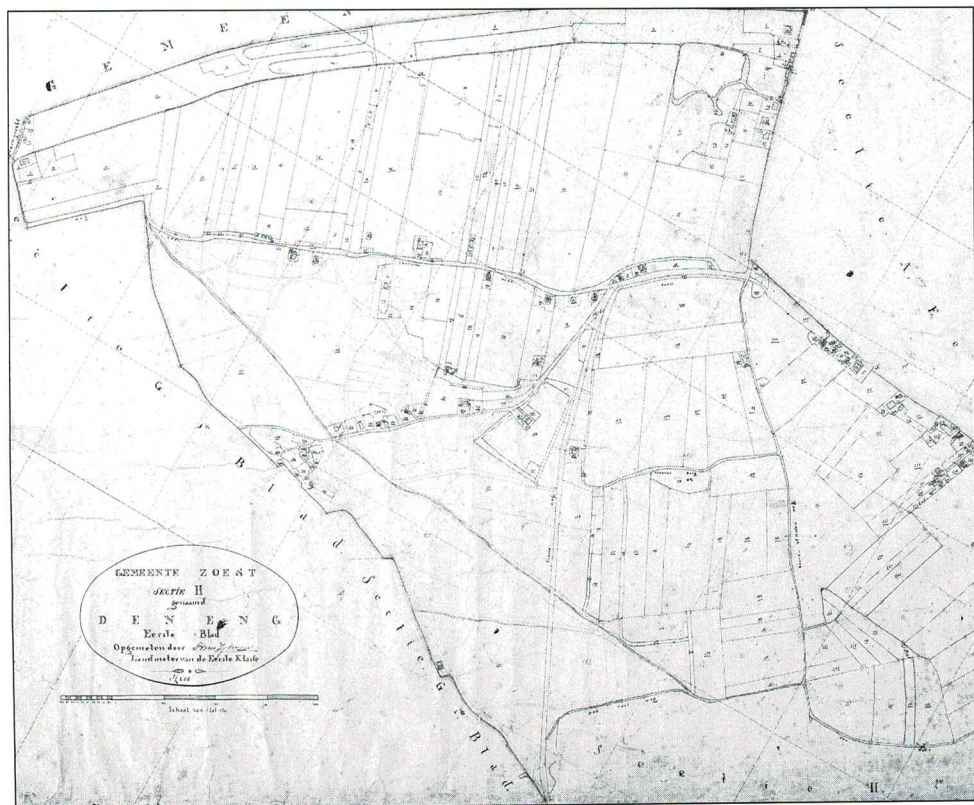
⁴⁹ bron: register van huwelijken Soest 1865, aktenr 8

De kadastrale aanduiding

Na jaren van voorbereiding kon in 1832 het kadaster worden ingevoerd. Alle percelen waren opgemeten en in kaart gebracht op zgn. "minuutkaarten". De gegevens als grootte, grondgebruik, kwaliteit, eigenaren, eventuele bebouwing en de daaruit berekende aanslag in de grondbelasting werden aangetekend in de "oorspronkelijk aanwijzen-de tafel" (O.A.T.), die per gemeente was vervaardigd.

Soest werd verdeeld in acht secties t.w. Sectie A: Den Eempolder, sectie B: Den Birkpolder, sectie C: De Birk, sectie D: Den Berg, sectie E: De Kampvelden, sectie F: Hees, sectie G: Het Veen en sectie H: Den Eng.

De vastlegging op de gedetailleerde minuutkaarten met de beschrijving ervan in de OAT was een momentopname, die in de jaren voor 1832 was opgetekend.

In de akte wordt vermeld dat het bewuste perceel in 1828 is aangekocht van Maria Jansen Broek.

In de OAT wordt nog de naam van “Jan van den Broek en cs” gebruikt.

Het perceel wordt aangeduid als bouwland, groot 33 roeden en 40 ellen.

Op de kadastrale kaart zijn de “grenzen” ook nu nog duidelijk te traceren. De huidige Biltseweg in het noorden, de Vredehofstraat, Burgemeester Grothestraat en Van Weedestraat worden zichtbaar. De Teutschen Hollenweg is de huidige Prins Bernhardlaan, die zich uiteindelijk met de Julianalaan verbindt. De Beukenlaan etc.

Getuigen

Anthonie van der Helden en Hendrik Buermajer zijn getuigen.

Anthonie was in zijn leven kunstschilder en tuinarchitect (geboren in 1835 en overleden in 1902 en begraven in Baarn).

Hendrik bracht in zijn leven brieven naar Groeneveld en haalde daar de aangekomen post voor Baarn af. Tevens was hij de dagelijksche voetbode, voor boodschappen, pakjes enz. naar Amersfoort. Hij werd 94 jaar oud en ligt begraven in Baarn⁵¹.

---

⁵⁰ bron: Index begraafplaatsen Baarn

⁵¹ bron: idem

De leden van de Historische Vereniging Soest werken in een aantal werkgroepen om onderzoek te doen en gegevens vast te leggen. Voor nadere informatie kunt u met de contactpersonen overleggen, te weten:

Werkgroep:

Archeologie	: de heer J. van der Putten,	06 27030981
Genealogie	: de heer W. Routers, routers@wanadoo.nl	035-6010169
Mondelinge geschiedenis	: de heer W.P. de Kam, wim.de.kam@wolmail.nl	035-5880048
Contact Gemeentelijke Monumentencommissie	: de heer H. Gerth,	035-6016635
Contact Museum Oud Soest	: de heer W.P. de Kam, wim.de.kam@wolmail.nl	035-5880048

De contributie per jaar   € 20,- voor leden in Nederland
                                      € 25,- voor leden in het buitenland
                                      € 35,- voor het bedrijfsleven

Betaling contributie op rekeningnummer 3599.02.235

Betaling bijzondere evenementen op rekeningnummer 3159.91.720

Losse nummers   : Verkrijgbaar bij de secretaris.

                                                      Leden   € 2,50

                                                      Niet-leden   € 5,00

INHOUDSOPGAVE WINTERNUMMER 2006-2007

	Blz.
De voorzitter aan het woord	1
Pastoor van Soest tijdens de reformatie (1557-1601)	3
Als de deurwaarder voor de deur staat	8
Pastoor Rademaker deel 14	10
Graven in de Oude Kerk (deel 2)	23
Verkoop en koop van een perceel grond aan de Teuts Holleweg 1865	33

